AAR BAGES

Amics de l'Art Romànic del Bages

Butlletí núm. 43 - Juny de 1988

Salelles: un poble antic del Bages (dibuix de J. Talaveron)

- **La primera projecció cultural de Catalunya a Europa**
- **Sant Pere de Vilanova: una nova església romànica del Bages**

EDITORIAL

Ben segur que, passat l'estiu, a l'inici del nou curs, us podrem donar notícia del trasllat i inauguració d'un nou estatge social per a l'Entitat.

Des dels inicis del nostre grup, ha estat una preocupació constant poder trobar un local adient, on poder rebre i relacionar-nos amb els socis, guardar les nostres col.leccions fotogràfiques, documentals o els llibres sobre art romànic.

Pensem que el nostre patrimoni documental pot estar més a l'abast dels estudiants i els estudiosos i, amb un espai adient, podrem aconseguir-ho.

Fins ara, gràcies a la bona voluntat d'uns companys de Junta, hem organitzat les nostres activitats des del seu local comercial de la Pujada del Castell on ells tenien el negoci. Per expandir-nos i trobar continuïtat ens cal fer aquest nou pas, que esperem que sigui ben acollit per tots els socis.

Us desitgem anticipadament un bon estiu a tots. Editarem un altre butlletí pel juliol-agost encara que a molts de vosaltres ja us agafarà gaudint de les ben merescudes vacances estivals.

En aquesta avinentesa, us saluda ben cordialment.

La Junta

LA PRIMERA PROJECCIÓ CULTURAL DE CATALUNYA A EUROPA

Ja sigui per la seva situació geogràfica de pas, o per ser un lloc d'encontre de pobles i cultures diferents, els territoris destinats a constituir Catalunya van tenir, molt aviat, a l'alta edat mitjana, una important projecció cultural a Europa. Només és possible donar-ne aquí alguns exemples, en els camps literari, filosòfic i jurídico-polític.

El primer monument literari en llengua francesa que s'ha conservat, una *"séquence"* de 14 dístics assonants, és consagrada a Santa Eulàlia de Barcelona: "*Buona pulcella fut Eulalia, Ben avret corps, bellezour anima*" (Bona donzella fou l'Eulàlia, Bell tenia el cos, però més bella l'ànima).

L'obra va ser escrita cap al 882 a partir d'una *sequentia* llatina del mateix temps per un monjo del monestir de Saint Amand. Sembla que cal rebutjar la possibilitat que la figura de Santa Eulàlia de Barcelona, estigui inspirada en Santa Eulàlia de Mèrida (vegeu l'article corresponent de la Gran Enciclopèdia Catalana), però, en tot cas, el poema francès es refereix indubtablement a la santa de Barcelona. En efecte, com escriu P. Zumthor (*Histoire Littéraire de la France Médievale),* va ésser el descobriment de les relíquies de la santa i el seu trasllat posterior a la seu barcelonina, el 877, el fet que va originar els dos escrits de Saint-Amand molt poc temps després.

No s'ha conservat cap altre text en romanç a França del segle IX, però es va desenvolupar una important literatura llatina com a resultat de l'anomenada "renaixença carolíngia", a la qual va contribuir notablement Teodulf, que molt probablement era originari de terres catalanes. Teodulf, el qual Zumthor qualifica com "de bon tros el millor poeta del seu temps", va compondre el famós cant processional pel Diumenge de Rams, *Gloria, laus et honor,* i el conjunt de la seva obra representa el coronament de la renovació cultural del seu temps. Només es conserven un parell de textos en romanç francès del segle X, però un dels primers del segle XI, la *Cançó de Santa Fe,* que "reflecteix, dins el seu provençalisme, un català en formació" *(Història de Catalunya, de Joan Reglà),* va ésser escrit segons alguns en el límit entre les terres catalanes i el Llenguadoc, mentre que d'altres crítics en situen la redacció a Sant Miquel de Cuixà o a Sant Martí del Canigó, cap al 1060. Zumthor l'assigna decididament a la Cerdanya, i fa palesa la seva importància. En efecte, la *Cançó de Santa Fe* és el text més antic en romanç amb rima consonant i va ésser, doncs, en terres catalanes que es va desenvolupar aquesta tècnica poètica, imitada del llatí, destinada a caracteritzar tota la poesia vernàcula europea, i que no va aparèixer en francès fins mig segle més tard: *Canczon audi q'es bella 'n tresca, Que fo de razo Espanesca; Non fo de paraulla*

Grezesca Ne de lengua Serrazinesca. Dolz' e suaus es plus que bresca E plus qe nulz pimentz q'om mesca...

Catalunya va també donà la primera gramàtica d'una llengua vernàcula escrita a Europa. Com ja feia palès L. Kukenheim el 1932 (Contributions à l'histoire de la grammaire italienne, espagnole et française à l'époque de la Renaissance), s'ha d'esperar fins al segle XV per veure aparèixer gramàtiques de l'italià i del castellà i fins al segle XVI per trobar-ne del francès. Però, ja a finals del segle XII o a principis del XIII, el trobador català Ramon Vidal de Besalú va escriure el tractat *Les razos de trobar,* on ofereix una anàlisi gramatical de la llengua per facilitar la composició poètica.

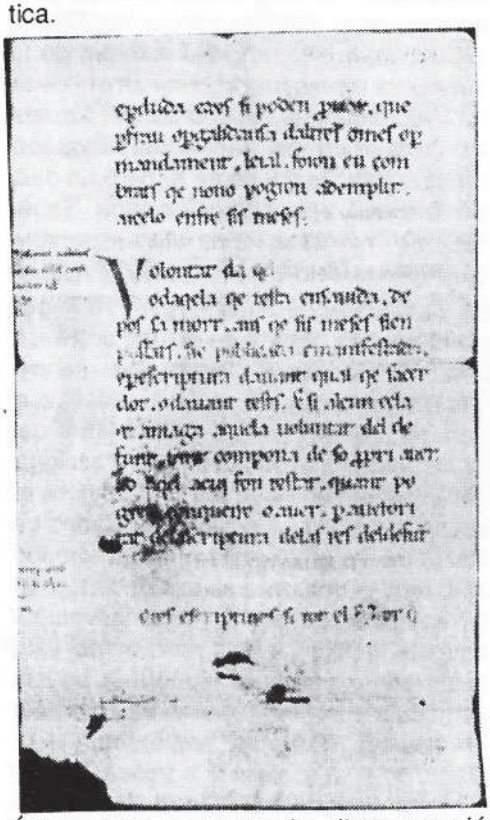

Única fulla conservada d'una versió catalana del "Forum ludicum"

Al segle X hi va haver un re[illegible]cés de la cultura a Europa a causa de la turbulència dels temps, i la influència dels monestirs catalans, com el de [illegible]oll, va ésser aleshores de molta importà[illegible]ia per preparar l'aparició i el desenvolupament de la gran civilització medieval dels segles XII i XIII. Com escriu Philippe Wolff *(The Awakening of Europe),* a través de les rutes comercials que unien Còrdova i Barcelona arribaven a Ripoll i a altres monestirs moltes obres representatives de la cultura aràbiga, aleshores en plena expansió, tant pel que fa a la filosofia com la medicina i la ciència. En un moment en el qual el coneixement del grec s'havia perdut gairebé completament a l'Occident, es conservava a Ripoll, mentre que nombrosos traductors de l'àrab, com Llobet de Barcelona, traduïen i comentaven tractats d'astronomia, matemàtiques i geometria en aquesta llengua. La civilització carolíngia havia consolidat els estudis de gramàtica, dialèctica i retòrica (anomenats *trivium* a partir del segle IX), però havia deixat de banda els d'aritmètica, música, astronomia i medicina (anomenats *quadrivium* des de Boeci). Una gran figura europea va impulsar decisivament el *quadrivium* a finals del segle X i va també contribuir a la formulació d'un dels problemes més importants de la filosofia medieval, és a dir, el dels "universals". Es tracta de Gerbert d'Aurillac, que l'any 999 esdevindria papa amb el nom de Silvestre II. Doncs bé, Gerbert es va formar, en la seva joventut, sota la direcció del bisbe Ató de Vic i va tenir sens dubte accés als manuscrits aràbics de Ripoll, un dels quals, que conté un *corpus* de tractats sobre astronomia i aritmètica, podria explicar, segons Wolff, bona part de la seva obra. Gerbert va demanar a Miró Bonfill, el 984, que li enviés el tractat *De la multiplicació i divisió dels números,* d'un tal Josep l'Espanyol i,

Miniatura del "Liber Feudorum Maior" del segle XII

com a resultat dels seus treballs, es varen obrir immediatament, en les paraules de Wolff, "immenses possibilitats en el camp de les matemàtiques". Per altra part, Gerbert, en establir en el seu petit tractat *de Rationali et rationalibus uti,* una total distinció entre els atributs essencials i accidentals, va permetre de posar clarament, segons l'historiador de la filosofia Emile Bréhier, el problema dels "universals" una de les qüestions més debatudes de la filosofia escolàstica.

Un dels aspectes més característics del món medieval el constitueix sens dubte l'anomenada Treva de Déu, establerta per l'Església en la seva tasca civilitzadora Com escriu Ramon d'Abadal *(Història dels Catalans),* "precisament correspon a Catalunya l'honor de posseir l'antecedent més antic d'aquesta institució de l'alta edat mitjana, que havia d'estendre's a tota l'Europa cristiana i assuaujar-ne els costums". En el decret sinodial de Toluges del Rosselló es confirmen els estatus d'una treva decretats poc després del 1018 pels bisbes Oliba de Vic i Berenguer d'Elna. Cal esperar fins al 1041 per trobar la implantació d'aquesta institució a França, probablement sota la inspiració de l'esmentat bisbe de Vic.

Vista la projecció de la cultura catalana en el període de formació d'Europa, poc sorprèn el fort impacte europeu de les grans figures de l'àrea cultural catalana dels segles següents, com Ramon Llull, Sant Ramon de Penyafort i Arnau de Vilanova.

Sebastià Balet
Professor

(Article publicat originalment al Periòdic "Regió 7" del 21 de maig de 1988)

SANT PERE DE VILANOVA
Una nova església romànica del Bages

Estat en què vàrem trobar el lloc en arribar-hi.

El proppassat dia 10 d'abril, un grup de socis de la nostra Entitat vam fer una excursió matinal de treball al terme municipal bagenc de Santa Maria d'Oló per tal de reconèixer les restes de l'església de Sant Pere de Vilanova.

Les ruïnes d'aquesta vella església estan situades a dalt d'un turonet, a un quilòmetre escàs pel cantó de llevant de l'església rodona de Sant Jaume de Vilanova, que és adossada al mas Vilanova del Pla, prop de la carretera d'Avinyó a Vic. Un camí forestal obert no fa gaire temps, passa just al costat de les ruïnes, que només l'atzar protegí de les excavadores.

D'aquesta església en donava notícia el Dr. Antoni Pladevall en un escrit del nostre butlletí núm. 32 del mes de juny de l'any passat, com també l'historiador Dr. Albert Benet en el volum XI del llibre de **Catalunya Romànica,** on confirma

que d'acord amb el testament de Pere l'Oló del 1206 hi ha dues capelles diferents en aquest lloc, la de Sant Pere i la de Sant Jaume de Vilanova, situades a curta distància una de l'altra.

Així doncs amb l'aportació gràfica que adjuntem, es pot afegir una nova església romànica a l'inventari del Bages que no figurava fins fa poc. Aquesta és una mostra més d'aquell reguitzell d'esglesioles que omplien el nostre país durant l'Edat Mitjana.

Després d'uns treballs de neteja de la brossa i les herbes seculars ja s'endevina la forma de l'absis i de tota la planta.
(Fotografies i escrit: Carme Torras)

ACTIVITATS

Diumenge, dia 10 de juliol

Matinal de clausura de curs a Santa Maria d'Oló

Neteja de les restes de l'església romànica de Sant Pere de Vilanova

Sortida a les 7 del matí amb cotxes petits de la Plaça Infants
Hi haurà coca i moscatell per a tothom
Porteu esmorzar i eines de treball

Foto: Ignasi Rubinart

El dia 12 de juny, la nostra Entitat va fer una visita als monestirs de Sant Martí del Canigó i Sant Miquel de Cuixà, una de les fites més importants del romànic català. En la foto, el grup en el claustre de Cuixà.
(Si algú està interessat en adquirir la foto, pot dirigir-se a la secretaria de l'Entitat).

Edita: AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES
Local: Pujada del Castell, 30 - Tel. 873 16 06
Coordinació: Francesc Villegas i M. Carme Torras
Col.laboracions: Sebastià Balet i Carme Torras
Correcció: Pere Roca
Dipòsit Legal: B-35519-84
Imprimeix: Copisteria SARRIO

ÒMNIUM CULTURAL

Col.labora:
AJUNTAMENT DE MANRESA